Het meest aantrekkelijke van dit geschrift is echter, dat het in den vorm der aloude polemiek, geheel het karakter draagt van een persoonlijk strijdschrift.

Allerlei beweringen van den heer Bolland worden één voor één onder handen genomen, en getoetst aan den eisch der logica. Juist op de manier, die in de 17de eeuw ten onzent ook Voetius volgde.

Dit heeft natuurlijk het voordeel, dat de aangevallene beter op zijn vingers wordt getikt; maar ook het *nadeel*, dat het zich slecht lezen laat door wie minder wenscht zich aan een steekspel te vergasten, dan wel het onderzoek over het Johannes evangelie met aandacht te volgen.

Want wel is ook in dit opzicht menige opmerking van den heer Van Santen niet van belang ontbloot; maar toch, als het u om Johannes en zijn heilig Evangelie te doen is, stuit ge altoos weer op den heer Bolland en zijn min vaste logica.

Doch ook afgezien van den vorm hechten wij aan de eigenlijke polemiek op zich zelve, gelijk we meermalen uitspraken, weinig waarde; en dit om een oorzaak die pastoor Van Santen ons zelf gewonnen geeft.

Zeer juist toch toont hij in zijn inleidend woord aan, hoe al het kwaad op theologisch gebied gebrouwen wordt door het ingeslopen Pantheïsme. Het is dit Pantheïsme, dat eerst de Philosophie ontzet heeft, en thans ook de Theologie, niet alleen in de moderne, maar ook in de ethische kringen vermoordt.

Zelfs een man als de oude De la Saussaye wischte voor een deel de grens tusschen den Schepper en het creatuur uit, en het is aan dit euvel, dat de Ethische richting ten onzent, zich al meer dèn dood eet.

Op een standpunt, dat ook maar even met het Pantheisme boeleert, *kan* van geen Christelijke belijdenis bij het *tweede* geslacht meer sprake zijn. N e wel bij het eerste geslacht, dat n g uit de jaren der jeugd vastere indrukken meebracht; maar niet meer bij het tweede, dat deze eerste vastigheid reeds gemist heeft.

Deze overtuiging spreekt ook de heer Van Santen op een wijze uit, die geheel strookt met wat wij steeds beweerden.

Hij schrijft toch op blz. 4 v.v. dit:

Op den bodem der vraag omtrent de echtheid en geloofwaardigheid der boeken, die te zamen de Heilige Schrift of de Bijbel worden genoemd, ligt eene andere van nog veel dieper ingrijpende beteekenis namelijk de vraag of er al dan niet een persoonlijk God moet worden aangenomen.

Zoolang in de protestantsch-geleerde kringen nog bijna niet getwijfeld werd aan het bestaan van zulk een God, Schepper der wereld, heerschte er ook bijkans volmaakte eenstemmigheid in 't erkennen van de vertrouwbaarheid en heiligheid der boeken zoowel van het Oud als van het Nieuw Testament. Sedert echter het pantheisme, dat Gods persoonlijkheid loochent, om God en wereld te kunnen vereenzelvigen, door Spinoza ingevoerd, in den boezem van ontelbare protestantsche leerscholen binnengedrongen, en vandaar niet alleen naar het huiselijk studeervertrek maar ook naar den openbaren kansel was medegenomen, en verder in allerlei verschillende vormen, vooral in Duitschland, waar de zucht om nieuwe zienswijzen uit te denken steeds zoovele boofden heeft in de war gebracht, altijd verder en verder werd uitgewerkt en voorgedragen, begon ook langs verschillende wegen de aanval op de Heilige Schrift.

Die aanval kon niet lang uitblijven. Immers, loochen het bestaan van een persoonlijken God, Schepper der wereld; stel dat de wereld slechts een deel, eene emanatie, eene manifestatie, eene objectivatie, of hoe men 't ook heeten wille, van de godheid is, zoodat er geen *wezenlijk* onderscheid bestaat tusschen God en wereld, dan is het om 't even of gij alles god of alles wereld wilt heeten. *Wezenlijk* zal er dan niets kunnen zijn dan in de wereld. En aangezien wij de wereld *natuur* en het wereldsche *natuurlijk* plegen te noemen, zal er in die veronderstelling geen spraak meer kunnen zijn van iets *bovennatuurlijks*. Alleen het wereldsche d. i. het natuurlijke zal werkelijkheid hebben, en alle werkelijkheid zal uitsluitend in de natuur en het natuurlijke liggen; iets bovennatuurlijks te denken of aan te nemen zal onzin wezen, omdat er boven de werkelijkheid niets werkelijks bestaan noch gedacht kan worden. Is er geen God buiten de wereld, dan heeft de wereld d. i. de natuur en het natuurlijke alleen waarheid. Staat er geen God buiten de wereld als haar Schepper en Bestuurder, zoo kan er ook geen sprake zijn van een buitengewoon ingrijpen van dien God in den loop der wereldsche dingen. Alles wordt dan in de wereld beheerscht door eeuwig onveranderlijke wetten, waarvan wel niemand zeggen kan, vanwaar ze komen, doch wier loop bij ontstentenis van eene bevoegde macht geen enkel oogenblik kan worden gestuit.

Naarmate dus dit wijsgeerig stelsel, dat pantheisme genoemd wordt, meer ingang vond bij de protestantsche geleerden, moest hun godsdienstig streven zich verder verwijderen van de stellingen, nog door Luther en Calvijn met de oude kerk gehuldigd, en zich kanten tegen den Bijbel. De Bijbel is het boek, waarin het bovennatuurlijke op iedere bladzijde wordt verkondigd. God, de Schepper en Bestuurder der wereld, is niet alleen de grondgedachte, die geheel het boek beheerscht, maar die God durft zelfs spreken. Zijn wil en wet openbaren en door op waarneembare wijze in te grijpen in den loop der natuurlijke dingen, door bovennatuurlijke wonderen, getuigenis geven van Zijne aanwezigheid, geloof en onderwerping eischen. Dat alles moet den pantheïst een gruwel zijn. Vindt hij dergelijke dingen in andere boeken vermeld, hij gaat ze schouderophalend voorbij. Maar de Bijbel, het eerwaardig boek, dat zooveel honderden jaren door geheel de Christenheid voor heilig werd gehouden, kan zoo maar niet als een waardeloos ding worden op zijde gezet. Er moesten dus wapenen worden gezocht om dat boek voor de theorie van het pantheisme onschadelijk te maken.

Nu laten we enkele uitdrukkingen in dit citaat geheel voor rekening van den schrijver, maar de hoofdgedachte is gezond en waar.

Wie eenmaal in den appel van het Pantheisme de tanden heeft geset, *moet* in zijn critiek van de Heilige Schrift negatief uitkomen.

Juist daarom echter kwam het ons steeds voor, dat de bestrijding van deze soort critiek de moeite niet loonde, omdat men er den Pantheïst toch niet mee overtuigt, en wie geen Pantheïst is, noch heel noch half, veilig zulk een apologie ontberen kan.

Ook ten onzent heeft de apologetische school, die een tijdlang in Utrecht en Leiden bloeide, volkomen fiasco gemaakt.

Scholten, die eerst het Johannes-Evangelie verdedigde, viel het later zelf aan; en Prins, die voor de opstanding van Christus zijn pleit voerde, leefde sinds jaren in vrede te midden zijner oud-collega's, die er niet meer aan dachten een vinger tot ontmanteling van zijn vesting te verroeren.

En in Utrecht ging het niet beter.

Ook daar bood elke nieuwe apologie slechts de kans op een nieuwen triomf voor den aanvaller en de zich heusch nog „orthodox" noemende mannen, die van deze school uitgaan, glijden elk jaar verder met de resultaten der moderne critiek mede.

Er zal dan ook, althans hier te lande, van Van Santens arbeid zoogoed als geen notitie worden genomen.

Wie thans opgang en *furore* wil maken, moet, gelijk Dr. Van Manen, zelfs een brief als die aan de Romeinen voor geheel onecht verklaren.

En het eenige jammer voor deze heeren is metterdaad, dat hun voorgangers reeds zoo bijna *heel* de Schrift wegschoven.

Er blijft voor hen schier niets meer weg te critiseeren over.

Dat hebben Oort en Koster dan ook gevoeld, en daarom gaan ze nu hun kracht beproeven aan de godsdienstige voorstellingen van het Oude Testament.

Van Santens boek heeft daarom voor ons als *apologie* weinig, maar als *Indisch verschijnsel* zeer hooge beteekenis.

Moge de wenk, dien ons dit boek geeft, voor onze Zending niet te loor gaan.

Genade in den wortel voorwaarde tot den heiligen Doop is de titel van een populair geschrift, bij Le Cointre te Middelburg verschenen, en dat ons aangeboden wordt door Ds. Winckel van Oudewater.

Behalve den titel en een enkele uitdrukking is schier alles in dit boekske in den haak. En wat den titel aangaat hebben we niets tegen het denkbeeld daarin uitgedrukt, maar vindt wel het woord *voorwaarde* bij ons bezwaar.

Is de „genade in den wortel" voorwaarde tot den heiligen Doop, dan mag de heilige Doop ook niet bediend worden, tenzij die voorwaarde vervuld zij; en dit nu bedoelt Ds. Winckel zelf niet.

Wat hij zeggen wil is alleen, dat het denkbeeld zelf van den Doop gebouwd is op het denkbeeld van *voorafgaande* genade. De *voorwaarde* tot den heiligen Doop is daarentegen heel iets anders, t. w. bij de volwassenen hun belijdenis van den Christus, en bij de jonge kinderen, dat ze tot het Verbond behooren. Dat zijn de voorwaarden, waaraan ten genoege van de kerk voldaan moet worden, en anders *mag* geen Doop worden toebediend.

Daarentegen wordt de Doop, ook volgens Ds. Winckel, wel terdege zeer, zeer dikwijls toebediend, zonder dat feitelijk de genade in den wortel aanwezig is. En zulks hetzij, omdat die genade aan eenige personen nooit geschonken wordt, hetzij omdat die genade aan enkele personen pas op later leeftijd toekomt.

De zaak is slechts deze, dat er nooit van kinderdoop sprake zou zijn geweest, en dat de kerk tot geen kinderdoop ooit geneigd zou zijn, indien er geen grond bestond voor het geloof, dat God de Heere het eerste beginsel van zijn genadewerk bij zeer vele van zijn uitverkorenen reeds terstond na de geboorte, of soms reeds vóór de geboorte instort.

Dat we deze bedenking tegen den titel zoo scherp doen uitkomen, doet echter in niets te kort aan de wezenlijke waarde, die aan dit populair geschrift moet worden toegekend.

Het is glashelder. Het is met zorg gestileerd. De woorden zijn voorzichtig en met nadruk gekozen. De verdeeling loopt vanzelf. De ontwikkeling is boeiend. De citaten zijn ter snede aangebracht. En ook het fundament uit Gods Woord is met voorzichtigheid gelegd.

Bovenal de toon is niet uitdagend, maar verzoenend. Overtuiging is blijkbaar doel.

En al hadden we nu liever gezien, dat de geachte schrijver onzen grijzen De Cock niet in het debat had gesleept, nu dit geschied is, mag gezegd, dat het met waardeering is gedaan.

„Genade in den wortel de voor den kinderdoop onmisbare onderstelling," is de eigenlijke grondgedachte van dit vloeiend stukske, die er uit overtuiging en tot overtuiging in ontwikkeld is.

Lezing er van kunnen we dan ook zeer aanbevelen.

Ook al waarschuwen we de gemeente, om ook op dit stuk der leer niet met te groote grifheid in te gaan.

Wie allengs in geheel zijn ligging meer overeen gaat komen met de ligging van Calvijn en zijn epigonen, komt bij den heiligen Doop vanzelf tot wat ook Ds. Winckel zoo schoon uiteenset.

En daarentegen, wie in tal van punten nog anders ligt of in zekere verwarring verkeert, *kan* dit stuk op zichzelf niet vatten.

We zijn allen zoo doodelijk krank uit het groote ziekenhuis der Synodale hiërarchie gekomen, dat men heusch aan leeraren en gemeente wel wat rustigen tijd mag laten, om bij te komen, teneinde allengs de oude kloeke Gereformeerde gezondheid op geestelijk terrein te herwinnen. KUYPER.

Uit de Pers.

In een schoon opstel: *Godgeleerdheid en Godsdienstwetenschap* heeft Prof. Bavinck nogmaals op heldere en overtuigende wijze aangetoond, hoe dwaas het is deze twee te verwarren; hoe onzinnig het is de faculteit der Godgeleerdheid voor de Godsdienstwetenschap op te eischen; en dat de plaats der Godsdienstwetenschap elders is.

Hij zegt van het tweede punt:

Godgeleerdheid en godsdienstwetenschap sluiten, waar zij beide streven naar den rang eener faculteits wetenschap, elkander uit. In de eene is er voor de andere geen plaats. Indien de godsdienstwetenschap eene eigene faculteit wordt, moet de theologie wijken, en omgekeerd. Dit schijnt zóó duidelijk, dat het werkelijk bevreemden moet, nog altijd zoovele pogingen te zien aanwenden, om de eene in de andere op te nemen.

Als het nu met deze kwestie alzoo staat, kan de keuze niet twijfelachtig zijn, wie van beide op den rang eener faculteitswetenschap rechtmatige aanspraak heeft. Al was het alleen om deze reden, dat de godsdienstwetenschap, eene eigene faculteit vormende, voor de Theologie nergens aan heel de Universiteit eenige plaats overlaat, daarentegen eene theologische faculteit de rechten der godsdienstwetenschap ten vollen erkennen en eerbiedigen kan. Eene faculteit van godsdienstwetenschap is uiteraard onverdraagzaam en duldt geene Theologie in de cyclus der universitaire wetenschappen. Maar eene theologische faculteit verlangt volstrekt niet dat de historie en de wijsbegeerte van den godsdienst buiten de Universiteit worden gezet.

Daar komt bij, dat de onmisbaarheid eener goede Theologie hoe langer hoe dieper wordt gevoeld. Jaren lang is er wel geroepen: geen leer, maar leven; godsdienst is geen zaak des verstands, maar is gevoel, eene stemming des gemoeds. Maar de eenzijdigheid dezer theorie springt meer en meer in het oog. Allerwege ontwaakt de behoefte aan eene positieve leer, aan een zekeren geloofsinhoud. Godsdienst is ook een dienen van God met het verstand, en behoort dus ook waarheid te zijn en kennis te geven (Joh. 17: 3). Hij gaat in eenige onbewuste, donkere gemoedsaandoeningen niet op. De beteekenis der leer voor het leven wordt steeds meer erkend, en de minachting van het dogma schijnt haar einde nabij. Nu en dan gaan er ook in ons Vaderland stemmen op, die anders spreken en die een duidelijk antwoord wenschen op de vraag naar den eenigen troost in leven en in sterven. En eindelijk schijnt het groote bezwaar, dat tegen het bestaan der Theologie wordt ingebracht, aan gewicht te verliezen. Sedert Kant is het in allerlei tonen en op allerlei wijzen herhaald, dat er geen wetenschap van God en van al het bovenzinnelijke mogelijk was. De natuurlijke Godskennis was geen wetenschap; de bewijzen voor het bestaan van God waren zonder waarde; God was onkenbaar. Maar dit Agnosticisme schijnt hoe langer hoe meer weerspraak te vinden. De bewijzen voor het bestaan van God komen weer in eere. Dr. A. Bruining heeft ze onlangs hier te lande weer vernieuwd. Sommige teekenen der tijden duiden eene reactie aan, welke der Theologie ten goede komt.

Aan de andere zijde zijn de bezwaren tegen eene faculteit van godsdienstwetenschap waarlijk niet gering te achten. In de eerste plaats wordt zij, indien ze haar eigen object, den godsdienst, in zijn recht en waarde handhaaft, door datzelfde bezwaar gedrukt, op grond waarvan aan de Theologie het bestaansrecht is ontzegd. Godsdienst toch onderstelt altijd deze twee: het bestaan en de kenbaarheid Gods. Zijn recht en waarde kan alleen gehandhaafd worden, wanneer God bestaat en op eene of andere wijze aan den mensch Zich openbaart. Prof. Lamers zegt daarom terecht, dat de Wijsbegeerte van den godsdienst ten slotte eindigen moet in de objectieve werkelijkheid als grond van de subjectieve verschijnselen. Wie Gods bestaan en openbaring in volstrekten zin loochent, kan in den godsdienst nog slechts een pathologisch verschijnsel zien van den menschelijken geest. Ten andere is niet in te zien, waarom de godsdienst object moet wezen van eene eigene faculteitswetenschap, terwijl andere psychische verschijnselen, zooals het zedelijk leven, het intellectueele leven, het aesthetische leven hun onderzoek en behandeling vinden in de faculteit van letteren en wijsbegeerte. Hoogstens kan het utiliteitsbewijs hier eenigen dienst doen; maar een principieel argument is hiervoor nie aan te voeren, tenzij men het bestaansrecht der godsdienstwetenschap ingewikkeld weer zoeke in de Theologie, in het bestaan en de kenbaarheid Gods. Ten derde is de inrichting van de faculteit der godsdienstwetenschap aan onze Hooge scholen niet in overeenstemming met den wetenschappelijken eisch, die aan de studie der godsdiensten moet worden gesteld. Terwijl de studie van den Christelijken godsdienst aan onderscheidene hoogleeraren is opgedragen, is voor de beoefening van alle andere godsdiensten, behalve dien van Israël en het Christendom, slechts één hoogleeraar aangewezen. Met het oog daarop heeft Prof. A. Pierson volkomen naar waarheid gezegd: de beschrijving van vele godsdiensten schijnt mij eene onderhoudende kompilatie maar zonder wetenschappelijke waarde. Zijn ambtgenoot, Prof. De la Saussaye, antwoordt hierop, dat dit bezwaar slechts door eene werkelijk wetenschappelijke behandeling der stof ontzenuwd kan worden. Maar de vraag loopt juist hierover, of zulk eene werkelijk wetenschappelijke behandeling der stof in dit geval mogelijk is, en of bronnenstudie, een eerste eisch der wetenschap, hier niet zoo goed als geheel onmogelijk wordt. Zonder aan de verdienstelijkheid van handboeken over de geschiedenis der godsdiensten te kort te doen, schijnt eenige twijfel hieromtrent toch wel gerechtigd te zijn. En eindelijk wordt eene faculteit van godsdienstwetenschap nog door het bezwaar gedrukt, dat zij, indien zij zuiver naar haar idee, en niet naar de gedienstigheden der practijk ware ingericht, voor geen enkel ambt zou kunnen opleiden en dus waarschijnlijk geen enkelen leerling tot zich trekken zou. De studenten zoeken toch aan de Academie niet alleen wetenschap, maar, voor het grootste gedeelte in de eerste plaats, eene voorbereiding en opleiding tot eenig ambt in Kerk of Maatschappij. Eene faculteit van godsdienstwetenschap staat echter geheel buiten het leven en leidt nergens voor op. En zelfs hier te lande, waar zij op allerlei wijze met de werkelijkheid een compromis heeft aangegaan, zijn de klachten niet zeldzaam, dat de Theol. studie te weinig rekening houdt met het ambt en de bediening, waartoe zij opleiden moet.

Om al deze redenen is het af te keuren, dat de faculteit der Theologie hier te lande in 1876 in eene faculteit van godsdienstwetenschap werd omgezet.

Natuurlijk.

Jammer slechts, dat Heemskerk in deze valsche solutie berust heeft; dat zij die beter wisten, onze pogingen om het kwaad te stuiten, niet steunden, maar tegenwerkten; en dat zelfs een man als Prof. Gunning zich vinden liet, om in zulk een mislukte faculteit zitting te nemen; natuurlijk met het gevolg dat hij er in *misplaatst* is.

KUYPER.

Officieele berichten uit de Ned. Geref. kerken.

De kerkeraad der Ned. Ger. kerk van Schipluiden heeft in zijne vergadering van 17 Mei ll. besloten voor zijne kerk alle kracht en geldigheid te ontzeggen aan de kerkelijke reglementen van 1816/52 en verklaard de geldigheid te erkennen der Gereformeerde Kerkenordening, laatst herzien in de Synode van Dordrecht ten jare 1619. Van dit besluit aan de zusterkerken bij dezen kennis gevende, spreekt de kerkeraad den wensch uit, dat het verband tusschen zijne kerk en de overige Gereformeerde kerken in ons vaderland weer met de aloude kracht moge opleven.

Het adres der kerk van Schipluiden is bij den laatst ondergeteekende.

Namens den kerkeraad voorn.
JOHS. V. D. KOOY.
A. ZOUTENDYK.
C. W. J. VAN LUMMEL, *cons.*

SNEEK, 8 Mei. Hedenmorgen mochten wij het voorrecht genieten, dat onzen beroepen Herder en Leeraar Ds. P. N. Kruyswijk uit Hoogeveen, door den consulent Ds. P. Eringa in zijn dienstwerk bevestigd werd met de tekstwoorden uit Joh. 21 : 15—17.

Des avonds deed ZEw. zijn intrede voor een talrijke schare met de woorden uit Hebr. 7 : 25*b*: »Alzoo Hij altijd leeft om voor ons te bidden", en ontvouwde in een boeiende rede het werk van onzen Middelaar in den hemel: 1. Zijn werk, 2. Zijn staat, 3 Zijn onderwijzing. Stelle de Heere hem tot een rijken zegen in ons midden.

Stukken voor den Kerkeraad gelieve men voortaan te zenden aan Ds. P. N. Kruyswijk.

Namens den Kerkeraad,
R. DIKLAND, *scriba.*

Verslag van de classikale vergadering genouden te Nijkerk 11/12 Mei 1892.

De vergadering werd geopend door Ds. Koffijberg met gebed, na vooraf was gezongen Ps 68 : 2 en gelezen 1 Cor. 3. Het moderamen opgemaakt: bij toerbeurt Ds. Middelkoop voorzitter; Ds. Koffiberg assessor en br. Koopsen scriba.

De credentiebrieven worden nagezien, waaruit blijkt dat de 12 kerken der classes door 23 afgevaardigden zijn vertegenwoordigd, en 3 br. diakenen teneinde met hun advies te dienen.

Van de BB. Christ. geref. waren 2 kerken tegenwoordig.

De notulen der vorige vergadering werden gelezen en met dankzegging goedgekeurd.

Het onderzoek der kerken art. 41 D. K. O. geeft aanleiding tot broederlijke wenken, betreffende school, zending, en tevens herinnering aan 5 kerken der classes tot het houden van de collecte voor noodlijdende kerken ingevolge besluit der Synode.

Bij de behandeling der agenda is de bespreking zeer uitvoerig over de proceskosten, en hulpbehoevende kerken; Ds. Koffijberg, deputaat der classes voor noodlijdende kerken wijst op het belang der beide zaken, vooral met het oog op de min aangename opmerking dienaangaande in de *Geldersche Kerkbode.*

Tot deputaten voor de a.s. Synode te Amsterdam zijn gekozen: tot primussen Ds. Koffijberg van Barneveld en ouderling Van Zwaluwenburg te Oldebroek; tot secundussen: Ds. Middelkoop van Nijkerk en ouderling Knottenbelt te Barneveld.

De vraag van de kerk te Harderwijk, belangende eene tuchtzaak is opgedragen aan deputaten naar de Synode ten einde advies daaromtrent in te winnen.

De kerk te Kootwijk vraagt het advies der classis in zake het werk der barmhartigheid, voortvloeiende uit de willekeurige grensverlegging van het Hervormd genootschap.

Het praeparatoir examen wordt met goed gevolg afgelegd door den heer J. J. Berends, candidaat van de Vrije Universiteit, waarbij in de Exeg. O. T. door Ds. Houtzagers, N. Testament Ds. Middelkoop, en in de dogmatiek door Ds. Koffijberg is onderzocht; de predikatie over Jes. 54 : 9, 10.

De voorzitter deelt den examinandus het besluit der classis mede, en voegt er namens de classis een hartelijk woord aan toe.

Voor den toestand van de kerk te Elburg wordt een commissie benoemd, ter regeling van hare finantieele belangen.

In de avondzitting is de memorie breedvoerig behandeld, belangende de Vereeniging der Ger. kerken en de afgevaardigden ter Synode aanbevolen, de aandacht der Synode te vestigen op punt 1, 3, 8.

De vergaderingen zijn alle geopend en gesloten met gebed en dankzegging.

Voortgezette vergadering, 12 Mei door den voorzitter geopend, terwijl na het zingen van Psalm 25 : 4, Ds. Houtzagers voorging in gebed. Na regeling der werkzaamheden voor het peremptoir examen, af te leggen door den heer Joh. S. Langen, beroepen predikant te Oldebroek, worden de stukken door eene commissie daartoe benoemd, onderzocht en in orde bevonden.

Als deputaten der Synode nemen hierin zitting de heeren Dr. Van Goor en Dr. Schot.

Het examen loopt over de vakken: Ds. Middelkoop Exeg. O. T. (Hebr.), Ds. Bakker N. T. (Grieksch), Ds. van Schelven dogmatiek, Ds. Koffijberg H. S., Ds Houtzagers, Alg. en Vad. kerkgesch., Dr. Kuyper, Ger kerkrecht en pract. en Ds v. Schelven, dogmagesch., predicatie over Col. 2 : 6. Na gehoord te hebben het praeadvies van heeren deputaten besloot de cl. tot toelating.

In de namiddagvergadering had het onderzoek plaats van den heer J. v. d. Bijl (volg. art. VIII) beroepen pred, te Doornspijk.

Het onderzoek ging over de kennis der H. S. door Ds. de Gooyer, dogmatiek Dr. Kuyper, de wet des Heeren Ds. Bakker, vad. kerkgesch. Ds. Middelkoop en Geref. kerkrecht Ds. Koffijberg predikatie over 1 Petr. 2 : 7*a* tot toelating werd na het gehoorde preadvies van heeren deputaten besloten.

Beide broeders werden door den voorzitter de gestelde vragen gedaan, de formule ter onderteekening voorgelegd, en daarna een hartelijk woord toegesproken.

Als roepende kerk voor de e.v. cl. vergadering D. V. werd aangewezen Harderwijk.

Bijzonder is nog de nadruk gelegd, dat de kerken dezer classis toch in alles volgens de D. K. zullen handelen, vooral met het oog op vacante kerken.

De voorzitter sluit de vergadering met een woord van dank allereerst aan den Koning der kerke voor de hulp en kracht verleend, voor den zegen door Hem geschonken, zoo mede aan alle afgevaardigden, en kenmerkte zich de samenkomst in een broederlijken zin, namens de classis richt de assesor ook nog een woord van dank tot den voorzitter, en wordt de vergadering met dankzegging gesloten door Ds. Middelkoop.

J. KOOPSEN Gz.,
scriba.

Gecombineerde Classisvergadering der Ned. Geref. kerken van Zeeland, gehouden op Woensdag 4 Mei te Vlissingen.

Ds. Wolf van Axel opent de vergadering met gebed en het laten zingen van Ps. 25 : 7 en leest Ps. 42. Na inzage der credentiebrieven blijkt het, dat 16 kerken vertegenwoordigd zijn door 31 afgevaardigden met keurstemmen. De vergadering wordt bijgewoond door 2 deputaten der classis der Chr. Geref. broeders, Ds. Van Oosten en ouderling Louwerse, beide van Middelburg.

Het moderamen wordt vastgesteld als volgt: Ds Wolf van Serooskerke, praeses; Ds. De Groot, scriba; Ds. Hulsebos en Dr. Vrolijk, assessoren.

De vragen volgens art. 41 D. K. O. worden gedaan. Met het oog op de vele te behandelen zaken, wordt de korte predikatie niet gehouden. Ds. Hulsebos geeft een kort overzicht van de verschillende trappen van tuchtoefening volgens Gereformeerde Kerkenordening.

De consulentsdiensten blijven voorloopig geregeld als tot op heden.

Wordt rapport uitgebracht van de vergadering voor hulpbehoevende kerken, gehouden te Utrecht, door Ds. Hulsebos, alsook van het bijwonen der classis der Chr. Geref. broeders, bij monde van broeder Wielemaker. De deputaten naar de kerk van Arnemuiden, Ds. De Groot en broeder Wielemaker, worden na gehoord verslag gecontinueerd

Naar aanleiding van het tijdens de vergadering medegedeelde worden de broeders Ds. Hulsebos en Dingemanse aangewezen, om te Goes de zaak der Reformatie te bevorderen.

De vergadering besluit, dat, volgens voorstel van de kerk van Serooskerke, de gezamenlijke kerken in Zeeland een gedeelte tot dekking der nog verschuldigde proceskosten voor hare rekening zullen nemen en wel de somma van *f* 578, welke gelden, in aanmerking genomen de meedere of mindere getrouwheid in het collecteeren, volgens een omslag door genoemde kerk geboden, eenigszins gewijzigd, door de kerken zullen moeten worden overgemaakt aan deputaten vóór Juni

Tot afgevaardigden naar de Voorloopige Synode te Amsterdam worden benoemd de broeders Ds. Wolf van Serooskerke, secundus Ds. Hulsebos; ouderling P. Melis Pz van Serooskerke, secundus ouderling P. Boone van Koudekerke.

Na eene breedvoerige bespreking der bekende memorie wordt besloten 2 voorstellen van de kerk van Vlissingen, als niet onmiddelijk de zaak der vereeniging rakende, niet ter Synode te brengen. De diakoniën te Koudekerke en Vlissingen worden na bespreking van een voorstel dierzelfde kerk aangewezen tot bijeenroeping eener diakonale conferentie. De classis adviseert (voorstel Middelburg) den Vrijdag vóór Paschen niet meer »*Goede*" Vrijdag te noemen. De kerk van Koudekerke is aangewezen tot approbatie van het beroep van Ds. Van der Velde naar de kerk van Middelburg.

Nadat nog besloten is de kerk van Poortvliet zooveel mogelijk finantieel te steunen en jaarlijks, tot tijd en wijle eene zekere som is toegezegd en de kerk van Zaamslag aangewezen om de gewone eerstkomende classisvergadering saam te roepen, sloot de voorzitter, na de gewone censura volgens art. 43 D. K. O., de vergadering met dankgebed.

Namens de Vergadering,
E. J. DE GROOT, *h. t. scriba.*

Buitenland.

Hongarije. Eene Gereformeerde opleidingsschool.

De Synode der Hongaarsche Gereformeerde kerk heeft in beginsel besloten tot het stichten van eene philosophische faculteit te Debreczin, met het doel om jongelieden voor het leeraarschap aan de gymnasiën op te leiden. Reeds is een kapitaal van 100.000 florijnen voor dat doel saamgebracht. Men wil hierdoor een geliefkoosd denkbeeld verwerkelijken, dat een verre strekking heeft en 't welk ook in Luthersche kringen meermalen besproken is. De Protestanten van Hongarije hebben vele confessioneele gymnasiën, maar niet éene inrichting is er te vinden, waarop leerkrachten voor die gymnasiën kunnen worden gevormd. Tot het jaar 1883 was de kerk gerechtigd om getuigschriften uit te reiken, dat iemand geschikt oordeelde, om gymnasiaal onderwijs te geven; sedert dien tijd konden dergelijke diploma's slechts door universiteiten of hoogere vakscholen uitgereikt worden. Maar zulke inrichtingen hadden de Hongaarsche Gereformeerden niet, evenmin als de Lutherschen, en daarom moest de kerk gebruik maken van den dienst van menschen, wier opleiding niet in overeenstemming was met de eischen die hun moesten gesteld worden. Aan dezen staat van dingen zal nu door oprichting van een philosophische faculteit te Debreczin een einde gemaakt worden, wat de Gereformeerden aangaat. De Lutherschen zullen denkelijk wel tot de stichting van een zelfde inrichting moeten overgaan.

Een Israëliet uit Pesth heeft aan den Hongaarschen minister van onderwijs een millioen gulden gezonden, met bepaling dat dit kapitaal tien jaren rente op rente zou worden gezet en dat na tien jaren uit de rente van het aldus vermeerderde kapitaal een Joodsch gymnasium te Buda-Pesth zou worden gesticht. De Joden in Hongarije hebben zich dikwijls beklaagd dat zij in zake het gymnasiaal onderwijs aan het kortste eind trokken, terwijl de Christenen dikwerf zich beklaagden, dat de gymnasiën te zeer verjoodscht werden. In de toekomst zal dit niet meer het geval zijn.

Na den eersten Mei.

De *Allgemeine Ev. Lutherische Kirchenzeitung* levert een beschouwing over den eersten Mei en zegt daarin, dat »de philisters" weder naar de »Stammtisch" (d is. naar de tafel van het koffiehuis, waaraan de vaste bezoekers plaats nemen) gaan, en dat zij die door beschaving en bezit den toon aangeven, de zoete gewoonte van hun bestaan weder voortzetten, nu de 1ste Mei rustiger is afgeloopen dan men had verwacht. Men lacht over den angst, die men zich op het lijf gejaagd heeft en neemt zich voor, voortaan de zaak wat kalmer op te nemen.

Na eene verklaring gezocht te hebben van het feit, dat dit jaar den 1sten Mei rustiger was, dan werd gevreesd, deelt het blad mede, dat socialistische organen openlijk verklaren, dat de beteekenis van den eersten Mei niet ligt in de propaganda voor den achturigen werkdag, maar in de »demonstratie van het proletarische internationale solidariteit", d. w. z. in de betooging, dat de proletariërs of ellendige volksmassa over de geheele wereld één is in lijden en strijden. Het Meifeest moet openbaar worden, als het gebulder der stormklok, aan welks touwen de klokluider het proletariaat trekt." Echter hartstochtelijkheid moet uit dat feest spreken, geen angstig half vuur, geen uitdoovend stroovuur. De geheele wereld moet erkennen, dat de zaak geen spel, maar eene staatkundige aardbeving is, waardoor het gebouw der burgerlijke maatschappij in alle voegen kraakt." Dit is duidelijk genoeg. Ook leert een blik op hetgeen in andere landen voorgevallen is, dat de demonstratie waarlijk niet onbeduidend was; in Londen moeten 200,000 menschen bijeen geweest zijn, die eene resolutie over den achturigen werkdag aan de regeering lieten overhandigen. Ook spreken de dynamietaanslagen in Frankrijk en te